

gálódása előterébe azok a művészeti ágak kerültek, amelyek elsősorban a nyelvi közeggel álltak szoros kapcsolatban, vagyis az irodalom és a színház kérdéseinek írásos dokumentumai. Elemzései során nem az esztétikai, hanem az irodalom- és művelődésszociológiai szempontokat érvényesítette, mégpedig az írott forrásokból, tényekből kiindulva, és nem úgy, mint a vulgáris irodalomszociológia igényelte: csupán a kész elméletek, sémák illusztrálására törekedve.

A gazdag és gyakran szétszórt anyagot a szerző négy főfejezetben dolgozta fel. Az elsőben Pest vármegye irodalomszervező és pártoló tevékenységéről, a következőben az irodalmi élet alkalmairól, formáiról, szerplőiről, a harmadikban a táj és az irodalom kérdéseiről esik szó, és végül – az 1849–1967 közötti dőszakkal kapcsolatban – az irodalmi élet metamorfózisáról szóló alfejezetek és bennük a megfelelő források feldolgozása található.

A felhasznált Pest megyei levéltár anyagát összekötötte az eddigi szakirodalom feltárásával és megállapításaival, nemegyszer kritikai megjegyzésekkel és helyesbítésekkel kísérve azokat. A gazdag anyagból – folyóiratunk profiljának megfelelően – csupán példaként kiemelvén a „Pest vármegye kapcsolata a magyar hírlap- és folyóiratirodalommal” című alfejezetet, amelyben a tárgyalt korszak sajtójára nézve találunk értékes levéltári adalékokat, és újabb következtetéseket. Ezek főként a lapok engedélyezésével, cenzúrázásával, és azok egyéb viszonyaival kapcsolatosak, amelyek a Helytartótanács és Pest vármegye vagy Pest város tanácsa intézkedéseit, cenzúraügyeit tartalmazzák.

Mindezeket ajánlatos a sajtótörténetben is tudomásul venni, illetve – kisebb részben – megvitatni. (Ilyen pl. az a megállapítás, hogy „II. József sajtópolitikája után a hírlap- és folyóiratengedélyezés terén nem alakult ki mérvadó gyakorlat” 53. l. Ugyanis ami az *Uránia*val kapcsolatban történt, ti. az utólagos ellenőrzése az engedélyezésnek és a cenzúrázás elvégzésének, csaknem pontosan az történt pl. a *Mindenek Gyűjtemény*vel és a *Magyar Museum*mal kapcsolatban is.)

Kerényi Ferenc kitűnő munkája akkor jelent meg, amikor irodalomtörténetírásunkban az új, ismeretlen adatok, összefüggések és az eddig feltáratlan tények kutatása helyett a divatos elméletek gyártása (másolása, fordítása?) vált gyakoribbá. Pedig – miként e munka is bizonyítja – van még, akárcsak egyetlen vármegye irodalmi életével kapcsolatban is bőven feltáratlan dokumentum, amelyek ismerete nélkül nehéz érvényes és időálló elméleteket alkotni.

KÓKAY GYÖRGY

Vajda Kornél: Schütz Antal. Bp. 2002. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 159 l. /Tudós tanárok – Tanár tudósok/

Három éve indult útjára egy sorozat az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadásában „Tudós tanárok–Tanár tudósok” címmel. Napjainkban, amikor az igazi szellemi értékek közreadása anyagi okok miatt egyre nehezebb, hősies vállalkozás egy ilyen – a magyar nevelés, és egyúttal a magyar tudomány történetében is jelentős szerepet játszó kiemelkedő egyéniségek életéről, munkásságáról szóló – könyvsorozat megjelentetése. A sorozatszerkesztő, Jáki László még ahhoz a neveléstörténész generációhoz tartozik, akik Ravasz János és Zibolen Endre tanítványaként, munkatársaként kezdték pályafutásukat, és akik azóta is csendben munkálkodva az ő szellemükben végzik feladataikat. Az utánuk következő generáció tagjainak többsége már nem ismeri és nem műveli a valódi történettudományi kutatómunkát, nem fárad a kézíratos források feltárásával és feldolgozásával, és ami még szomorúbb, nem is serkenti ilyesmikre tanítványait. A sűrűn megrendezésre kerülő monstre konferenciákon többnyire egyetlen valódi, önálló kutatási eredményeken alapuló neveléstörténeti előadás sem hangzik el. Ebben a közegben különösen elismerésre méltó az egyszerű, de szép kiállítású sorozat közreadása, amelynek célja a múlt nagy magyar tanáregyéniségeinek bemutatása, azokénak, akik egyben elismert tudósok is voltak. A sorozatban többek között meg-

jelent Antall József, Fináczy Ernő, Jedlik Ányos, Bognár Cecil és Teleki Pál munkásságát bemutató kötet is.

Nemrégiben jelent meg Vajda Kornél munkája, a huszadik század első felének jelentős katolikus tudós-tanáráról, Schütz Antalról. Schütz Antal piarista filozófus és dogmatikus, a század első felének neves katolikus tankönyvírója, a Pázmány Péter Tudományegyetem professzora volt. „Tanár volt, és tudós. Csak a tanításnak és a tudománynak élt, aszkéta módon, szerzetesi igénytelenséggel és szerénységgel.” – jellemzi őt a szerző.

Vázolja Schütz útját a végtelen szegénységet rejtő kis falusi szülőháztól az egyetemi katedráig.

Képet kaphatunk a fiatal piarista gimnáziumi tanárról, aki tizenkét éven át a rend gimnáziumaiban tanítva, ki tudta vívni tanítványai mélyseges tiszteletét és csodálatát. (Szerb Antal érett korában úgy emlékezett rá, hogy őt gimnazistaként egy zseni tanította.) Nemcsak kiváló tanár volt, hanem sikeres tankönyvíró is. A tizes évektől a negyvenes évekig számos kiadásban megjelent hittankönyveiből (*Katholikus hitvédelem, Katholikus egyháztörténelem, Katholikus hittan, Katholikus erkölcsstan*) generációk tanultak. E tankönyvekből tanítványai megtanulták, hogy hitüket értelmesen vállalják, tudják, hogy kinek és miért hisznek. Az egyes kötetek függelékében kis szöveggyűjteményeket adott közre Schütz, hogy a gimnazisták az eredeti szöveget is olvashassák, és kedvet kapjanak a teljes művek megismerésére. Tanítványainak visszaemlékezése szerint önálló gondolkodásra, és kemény munkára nevelte őket.

Mikor 1916-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem Dogmatika Tanszékére került, az volt a célja, hogy hallgatóinak „kulcsot adjon a bölcsélet műhelyébe, némelyeknek talán a bölcsélet szentélyébe is.” Ennek érdekében alkotta meg főművét, az 1923-ban megjelent *Dogmatika. A katolikus hit – igazságok rendszere* című könyvét, amely több kiadásban is megjelent, és a teológus-hallgatóknak tankönyvként is szolgált. 1927-ben jelent meg filozófiai kézikönyve, *A bölcsélet elemei*, amely a hazai skolasztika legátfogóbb szellemi teljesítménye volt a maga korában.

A szerző részletesen elemzi Schütz két másik művét: az *Örökkévalóság és az Isten a történelemben* című köteteket, amelyeket a katolikus tudós legeredetibb, legértékesebb szellemfilozófiai, világnézeti teljesítményének tart.

Az 1953-ban elhunyt, majd elfelejtett kiváló tanárt, tudóst, és zseniális tankönyvíró – a szerző nézete szerint – méltatlanul mellőzi a hazai tudományosság, ez az utóbbi évtizedek magyar szellemi életének egyik szomorúan igazságtalan tette – írja.

A kötet második részében szemelvényeket olvashatunk Schütz Antal teológiai és pedagógiai vonatkozású írásaiból. A nemzetnevelő Pázmányról szóló esszé, a papi hivatás lényegét boncolgató beszéd, a keresztény világnézet lényegéről szóló tanulmány egyaránt azt igazolja, hogy a piarista szerzetes tudósként, tanárként, a két világháború közötti magyar szellemi élet meghatározó szereplőjeként, egyike volt a generációk gondolkodását formáló nagy egyéniségeknek.

FEHÉR KATALIN

Egy európai Bozsokon. Verebi Végh Gyula munkássága és gyűjteménye. / Ein Europäer in Bozsok. Das Werk und die Sammlung von Julius Végh. Szerk. ZSÁMBÉKY Monika. Szombathely, 2003. Szombathelyi Képtár, 114 l. 83 ill.

Egy nagy kultúrájú, nagy formátumú embernek, verebi Végh Gyulának (1870–1951) 2003 áprilisában az Iparművészeti Múzeum falán emléktáblát állítottak, nemcsak azért, mert 1917–1934 között főigazgatója volt az intézménynek, hanem mert felmérhetetlenül sokat tett a magyar művelődéstörténetért. „Hálából” élete utolsó éveiben a nyomorgatás, a méltatlan halál (vö. Magyar Nemzet 2003. aug. 13., 4. l. interjú Borsa Gedeonnal) és az agyonhallgatás jutott osztályrészül.

Munkatársa volt az Éber László szerkesztésében kiadott *Művészeti Lexikon*nak (Bp. 1926). 1915-ben Budapesten, majd Strassburgban megjelent *A képrombolók / Die Bilderstürmer* c. könyve, s az Iparművészeti Múzeum kiállításai-